

PRIMORSKI GLAS

Izhaja 1., 11. in 21. v mesecu. Naročnina za SHS do 31. 12. 1928 Din 10.—.
Dalje: celoletno Din 60.—, polletno Din 30.—, četrtletno Din 15.—.
Za inozemstvo Din 80.— letno.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Šelenburgova ulica štev. 7/II.
Telefon štev. 20-01. • Račun poštne hranilnice v Ljubljani štev. 12.487.
Posamezna številka Din 2.—.

V novo leto!

Današnja je poslednja številka »Primorskega glasu« v starem letu 1928. in s prihodnjo bo stopil tudi naš list v novo leto 1929..

Tekom svojega kratkega življenja je »Primorski glas« dokazal, da so ga zares rodile potrebe. S ponosom in zadoščenjem lahko rečemo, da je bil list sprejet v krogih naših emigrantov z največjimi simpatijami. Od vseh strani nam prihajajo vsodbude, da naj vztrajno in odločno nadaljujemo z začetnim delom.

Tudi v novem letu ostane naš list zvest onim svojim nalogam, ki si jih je postavil v prvi številki: klicati upor proti krivicam, ki jim do danes še ni vstal maščevalec, vezati pregnance z rodno zemljo in slediti vsemu, kar je količkaj v zvezi z današnjim nevzdržnim položajem slovanskega življa v Italiji.

S tem pa nikakor še ni rečeno, da bo list tudi v novem letu ostal takšen, kakor je bil v starem letu. Ne, uredništvo in uprava bosta napela vse svoje moči, da se bo list zboljšal vsebinsko in povečal v obliki. V tem pogledu so bili storjeni vsi potrebni koraki. Toda zboljšanje in povečanje lista ni odvisno samo od dobre volje uredništva in uprave. Za napredek lista je potrebna tudi dobra volja sotrudnikov, prijateljev in naročnikov.

Res je, da se naši intelektualci, ki vendar nekaj pomenijo v slovenskem duhovnem življenju, niso odzvali kot sotrudniki lista tako, kakor smo pričakovali. Ne moremo drugače, kakor da to odkrito povemo, in da obžalujemo njih odsotnost. Vprašamo le, ali čuti primorski izobraženec še kaj za svoje ožje rojake, ali čuti še kaj do usode onih pregnancev, ki živijo danes težje življenje kakor kadarkoli?

Vse prijatelje prosimo, da list podprejo po svojih močeh. Dovolj je, če pomagate širiti list med one, ki ga ne poznajo še, če ga priporočate v svojih krogih.

Naročniki so se o listu že izjavili. Priglasili so se v kratkem času v takem številu, da so nam dali pogum in da so listu zagotovili obstanek. Posebno so se zavzeli za naš list oni emigranti, ki z vso vnemo širijo misel naše borbene organizacije. Za vso nesebično požrtvovalnost naša topla zahvala!

Končno prosimo, naj bi delo za naš list ne popustilo v prihodnje. Bodočnost glasila je odvisna od naročnikov. Podprite našo odločno voljo z redom v plačilu naročnine! Tako boste storili največ, da ostanemo pokonci, krepki na braniku vsega onega, kar pričakuje od nas primorsko ljudstvo.

Iskrena voščila emigrantom ob novem letu in pri novem delu!

Razpust italijanske poslanske zbornice*

Dne 8. decembra se je vršila v Rimu poslednja seja v zasedanju dosedanje poslanske zbornice, ker poteče dne 6. aprila prih. leta njena zakonodajna doba. Zasedanje je zaključil z daljšim govorom diktator Mussolini. Sam po sebi bi ne bil ta dogodek prav nič nenavaden, ako bi ne pomenil istočasno tudi konec političnega in pričetek takozvanega korporativnega zastopstva v Italiji. Pa tudi ta na videz velika sprememba je samo fiktivna, ker se v resnici na stvari ne bo prav nič spremenilo. V resnici se menja samo maska, pod katero se — še vedno nekoliko sramežljivo — skriva diktatura.

Dosedanja poslanska zbornica je bila, kakor znano, izvoljena dne 6. aprila 1924. Volitve so se vršile na podlagi monstuoznega volilnega reda, ki je zagotavljal relativno najmočnejši stranki tri petine vseh mandatov. Ker je vodila volitve fašistovska vlada, je bilo vsakomur že vnaprej jasno, da bodo izšli iz volitev kot relativno najmočnejša stranka fašisti sami.

Navzlic tej okolnosti in navzlic kričevnemu volilnemu redu pa si je priborila opozicija znatno število mandatov in je kot taka povzročala fašizmu v novi zbornici velike preglavice. Posebno žilav in borben je bil med opozicijo socialistični poslanec Jakob Matteoti, ki je pripravljal proti fašizmu velik parlamentaren proces, za katerega je imel pripravljene veliko obtežilnega gradiva. Zato je sklenil fašizem, s svojim vodjo Mussolinijem na čelu, da se mora za vsako ceno iznebiti svojega nevarnega nasprotnika. Sklepu je sledilo dejanje, zakaj junija 1. 1924 je bil poslanec Matteoti ugrabljen in na zverski način umorjen. V znak protesta proti temu grozovitemu umoru je zbornična opozicija zapustila parlament in se podala na takozvani Aventin. Opozicijo na Aventinu je vodil mladi, pošteni in nadarjeni poslanec Ivan Amendola, katerega so pozneje fašisti tako pretepli, da je eno leto kasneje podlegel v Franciji zadobljenim ranam.

Od onega dne so ostali od opozicije v zbornici samo še peščica komunistov in maloštevilno liberalno krilo, ki se je zbralo okrog starega Giolittija. Od tedaj je postala italijanska zbornica zares ona »mračna in gluha zbornica«, o kateri se je prej izrazil Mussolini, da bi bil lahko napravil iz nje bivališče svojih tolp. Od takrat so, morda za vedno, utihnile v njej burne debate in blesteči govori izvrstnih in duhovitih govornikov, kakor so bili nekdanji ministrski predsednik Orlando, stari Filip Turati i. dr. Od tedaj so prišle na vrsto naročene deklamacije, katere so čitali pred maloštevilnimi poslanci in še manj številnim občinstvom mladi, neizkušeni in nenadarjeni fašistični poslanci, ki so po večini prišli v zbornico samo radi tega, ker so se v prejšnjih bojih in spo-

padih s socialisti in komunisti izkazali, da imajo močno in trdno pest. Nekoliko živahnosti v to mračno in opustelo zbornico so prinašali edinole še komunisti in včasih liberalci ter naši manjšinski poslanci, ki so s svojimi opozicionalnimi govori razburjali pokorno vladno večino, ki pa jim je bila vseeno hvaležna, da so vsaj tuptam vzbujali nekoliko življenja.

V novembru l. 1926, neposredno po atentatu v Bologni, so izginili naposled iz zbornice tudi maloštevilni komunistični poslanci, ki so bili vsi brez dveh bodisi konfinirani ali pa zaprti po raznih ječah. Od nekdanje opozicije so ostali v zbornici samo še maloštevilni Giolittijevi poslanci in štirje zastopniki narodnih manjšin. Od takrat je postala že itak mračna zbornica še mračnejša. Zanimanje za zbornico in njeno delo je tako padlo, da je morala vlada z grožnjami siliti svoje poslance, da se udeležujejo sej in priglašajo k besedi pri razpravah o raznih zakonskih načrtih.

Slovenci v Italiji smo imeli v dosednji poslanski zbornici dva narodna zastopnika, poslanca dr. Wilfana in poslanca dr. Besednjaka, dočim ne bomo imeli v novi, korporativni zbornici nobenega več. Res je, da nam ta dva poslanca kot taka z bogvekakoli koristijo, toda na podlagi svojih mandatov sta vendarle lahko nastopala v korist našega naroda pred državnimi oblastmi, na podlagi svojih mandatov sta končno oba poslanca uživala, kar je najvažnejše, imuniteto.

Vsega tega odslej ne bo več ter posledice se že čutijo. Dr. Besednjaku je policija že odvzela potni list in ga drži pod stalnim, bedočim nadzorstvom. To se dogaja z očitno namero, da poslanca Besednjaka, čim mu po uradnem razpustu dosedanje zbornice ugasne mandat, kar se bo zgodilo koncem januarja, konfinirajo. Z onim dnem bo slovensko ljudstvo v Italiji oropano svojih naslednjih zastopnikov in ostalo bo, tako najbrže računajo fašistovski mogotci, čreda brez pastirjev. Ali varajo se. Naj le zapirajo našemu ljudstvu njegove voditelje, naj jih le pretepajo po zaporih in naj jih le konfinirajo, toda onega voditelja, ki je že dosedaj vodil naše ljudstvo, ki ga vodi in ki ga bo vodil tudi v bodočnosti, dokler ne napoči svetli dan odrešenja, ne morejo niti zapreti, niti ubiti, niti konfinirati. Ta nezlomljiv voditelj našega ljudstva v Italiji je liubezen do lastnega rodu, ljubezen do lastne besede in ljubezen do rodne grude, ker je to skala, katere ne bodo nobene, pa še tako peklenske fašistovske sile premagale.

* Op. ured. Ta članek nam je bil dostavljen že pred 3 tedni, pa smo ga morali radi pomanjkanja prostora odložiti.

Primorci u emigraciji

Na članek »Oportunizem i otpadništvo« želeo bih da nadovežem jednu vrlo poraznu i žalosnu konstataciju po nas, u pozivu na emigrante, da se popravi, što se popraviti daje.

Pisac članka dobro je opazio, da u našim borbama protiv talijanskog šovinizma, već u samom početku nije bilo nikakvog sistema, niti jednodušnosti. Dodajem: nije bilo niti programa. U koliko je kod toga bilo krivo naše vodstvo, teško je oceniti. Barem za sada.

Moje je lično uverenje, da o pogreškama vodstva ne može biti govora, ako se uzme u obzir, da je baš u vreme, kad se je imalo odrediti jasni program i način, na koji ćemo provesti borbu protiv talijanskog šovinizma, čitav svet, a na vlastito mi Primorci, stajao pod impresijom Wilsonovih principa o samoodređenju naroda, i živeo u veri, da će ti principi biti provedeni. Još više. Primorje, u ono vreme, ne bijaše anektirano, već samo okupirano, pa je nada, da će ta naša jadna zemlja biti ipak oslobođena, bio onaj jaki i (nažalost) lažni magnet, koji je celu našu borbu sveo sa pravog puta, te joj dao jedan neželjeni, legalni, oportunistički te do krajnih granica popustljiv i mekušasti smer.

Još jedan jaki argumenat za opravdanje onoga stava, kojega su naši vođe, a po tom i narod, zauzeli u borbi za naša prava u Italiji: Naš narod borio se je u Austriji za ista ona prava, za koja sada u Italiji. Tamo je ta borba uspela. Pa, kad mu je uspela tamo, bilo je nade, da će uspet i u Italiji. Mi smo pošli u borbu protiv Italije sa onim istim sredstvom, s kojima smo se borili protiv Austrije, u opravdanoj nadi, da će ista sredstva doneti iste uspehe. Razočarali smo se. Italija, ta zatočnica slobode, majka Kavura i Mazzinija, pokazala se je toliko gorom od bivše Austrije, da ih se niti upoređivat ne može.

Naša »legalna« borba svršila je krahom. Uvidelo se je, da je Italiji već u početku trebalo pokazati zube, ako se je htelo uspeti. Protiv nelegalnih sredstava mogu se rabiti samo nelegalna. Našom legalnom borbom dospeli smo do toga, da naši vođe, preko, ne smiju niti pisnuti, da je naša štampa poništena, da naših škola nema, da su naši drugovi pobijeni za ništa. To su rezultati pred kojima stojimo! Najtragičnije je kod toga to, da se, za svih ovih deset godina, nije uvidelo, da ovakav način borbe ne valja, i danas, kad se naš narod u Primorju nalazi u letargiji, mi nemamo jednog nadomestka, jedne kompenzacije, za onu politiku, koju smo pre vodili.

Danas je nemoguće doći do kontakta sa narodom, te započeti borbu na nekoj novoj bazi. Prekasno je!

Da je tome tako, nisu krivi pojedinci. Krivi smo svi, krivo je vreme, koje je neumoljivom brzinom prešlo preko nas, pre nego što smo se snašli.

Nisam hteo da pišem o ovom. Spomenio sam to iz jednoga drugoga razloga.

Mi se eto stalno bunimo i uvek nalazimo nešto, što nam se ne sviđa, i uvek nalazimo vremena, da kritikujemo tuđi rad ili nerad. Pitam: što smo za ovo deset godina učinili mi emigranti, koliko za nas, toliko za našu braću od preko. Želim da zamislite, što bi n. pr. na našem mestu bili učinili Nemci. Kakva bi to bila emigracija, kakva bi to bila organizacija. A nama eto, tek nakon deset godina uspeva da dođemo do svojega lista i, uveren sam, da mnogi i tome listu proriču slabu budućnost, i skeptički gledaju na njega, ne shvaćajući, da uspeh toga lista ovisi od nas, jer je to naš list.

Nas ima po svuda: u Ljubljani, Zagrebu, Beogradu, u svim mestima provincije, pa čak i na selima. No, i ako nas ima toliko, pita se što smo učinili za ovih deset godina, odkako se probijamo po Jugoslaviji, naročito, što smo učinili kao celina? Zar nismo možda sve preпустили nekolicini marljivih radnika, a mi se povukli u publiku, koja skeptički gleda borcu i ne pomaže ih u borbi. Zar nije možda mnogi od nas zagnjurio glavu u pesak i preko noći zaboravio na sve ono, što ga veže sa jadnom domovinom i braćom preko neželjene granice. Zar su zato vođene sve one borbe protiv Austrije i protiv Italije, da sada, kad je borba najteža, okretno leđe i apatično odmahnemo rukom?

O, znam, svi mi kažemo nije tako, no dela govore.

Zadnji je momenat, da stvorimo jednu jaku, jedinstvenu organizaciju, koja će zastupati naše interese i propagovati ideju oslobođenja naše jadne domovine.

Jer, verujte mi, dvanajsti je čas da se prenememo. Ako to propustimo doći će dan, kad će naša deca, a i mi, zaboraviti, da smo jednom bežali iz naše drage domovine sa srcem, punim gorčine i žedom za osvetom, zavetujući se da ćemo se povratiti kao slobodni Jugoslaveni. Naša će braća čamit zaboravljena u ropstvu, jer ako ih se mi ne setimo; tko da ih se seti.

I vreme će zamesti naše tragove.

Za enotno organizaciju emigrantov!

Organizacija jugoslovenskih emigrantov je prva organizacija, ki je postavila na stvarno podlago borbu emigrantov za naše ljudstvo v Primorju. Treba je bilo deset let zgodovine, treba je bilo skrajnega pritiska italijanskega šovinizma, da so se nešteti emigranti iz Primorja, izgnani s svoje lastne zemlje, pričeli organizirati z jasnimi cilji borbe proti fašizmu kot izvrševalcu teženj italijanskega imperializma.

S tem ni rečeno, da bi organizacije emigrantov ne obstojale že prej. Obstojale so in delovale. Vendar je bilo to delovanje najprej kulturno in potem šele karitativno, a tudi kot tako premalo enotno, bodisi omejeno na nekaj mest, bodosi razdeljeno na Slovence in Hrva-

te, bodisi celo na različne stranke. Fašizem je med tem nemoteno razvijal svojo akcijo proti našim ljudem v Primorju.

Dejstvo je, da je naša emigracija razvijala premalo delavnosti v težkih časih, ki jih preživljajo rojaki v Italiji, dejstvo je, da ni imela določene črte, preciznega programa. Priznajmo, da nismo storili svojih dolžnosti napram tlačenim, da jih nismo storili pravzaprav v nikakem pogledu.

Priznati to, je že korak k boljšemu. A da imamo kot emigranti velike dolžnosti nasproti svoji krvi v Primorju, je izven vsakega dvoma, ako nam niso vezi z brati le pretveza za bobneče fraze ob slavnostnih prilikah.

Fašizem razvija svoje delo med na-

šim življenjem v treh smereh. Skuša naš ugonobiti gospodarsko, ubija našega malega kmeta, steber naše moči v Primorju, z ogromnimi davki in s širjenjem italijanske veleposesti, podi našega delavca iz Italije s tem, da ga politično zasleduje ter mu jemlje delo, ugonablja malega obrtnika s koncentracijo italijanskega kapitala v vseh večjih gospodarskih središčih dežele.

Kulturno nas uničuje z ugonabljanjem vseh prosvetnih ustanov, bodisi da so zrastle iz zasebne iniciative (društva itd.), bodisi da daje ljudstvo zanje državi težke davke (šole, posebno osnovne). Ta ogromna sredstva plačujemo danes v Primorju zato, da se zatre vsaka sled ljudske kulture med nami.

Politično nas je črna reakcija že kdaj popolnoma poteptala. Občine so padle v pesti vampirjev, samoupravnih ustanov ni nikjer več, državni uradi so zgolj ekspoziture mnogih moralno dvomljivih, vse prej kot neoporečnih lokalnih veličin. V Italiji ni treba »letres de cachet« kakor pod Ludvikom XIV., v Italiji obstoji enakost pred zakonom in osebna svoboda samo še za pripadnika fašistovske stranke.

Iz teh treh smeri, v katero gre fašistovska akcija, je dan program emigrantov sam ob sebi. Z eno besedo moremo ta program zajeti v kratko geslo: borba fašizmu. Pomoč pregnanim in preganjanim je sicer mnogo, a ni vse. Res je, da ta pomoč ni nikdar dovolj velika, če pomislimo na vse ogromno gorje, ki nam ga je že prizadel fašizem. A če bi tudi vsem pomagali, ki so vredni in potrebni podpore, ne smemo pozabiti, da fašistična reakcija ne miruje in da ustvarja vsak dan nove žrtve. Desetletnica italijanske zasedbe Primorja je krvavejša kakor vsa prejšnja leta. Ne delajmo si nikakih iluzij, da bo kdaj fašizem ponižno jagnje. Zanj je le dvoje: ali nas uniči, ali se zgrudi sam.

Iz tega sledi za nas, da se pustimo ali uničiti, ali da se branimo. Naša bramba je silobran. Jasno je, da mi fašizma ne bomo zlomili. Toda preostaja nam samo eno: da se borimo proti fašizmu z vsemi, ki hočejo njegovo uničenje. Samo ta izhod je danes iz obsodbe na smrt, ki jo je zapisal fašistični imperializem našemu rodu v Primorju.

In tu je bistvo vsega dela, ki naj ga vrši emigracija. Vsako delo je dobro, kulturno in karitativno, ki ga vrše različna društva Primorcev za svoje rojake, toda najvišje je: neizprosna borba sistemu, ki nas je zapisal smrti. V tem moramo biti na jasnem, v tem delu moramo biti edini, kakor so edine vse sile, od najvišjih pa do zadnjega renegata proti vsemu našemu ljudstvu v Primorju. Vse, kar bi nas v tej neenaki borbi oviralo in lomilo, vse to mora molčati spricho gorja in trpljenja, ki lije dan za dnem v povodnjih preko naše zemlje. Vse, kar je osebnih in strankarskih nasprotij, ki bi mogle koristiti fašizmu spricho naše pritlikavosti in politične kratkovidnosti, se mora podrediti edinemu cilju emigrantov: doseči prostost, človeka dostojno življenje našega ljudstva v Primorju. Proč vse politikantstvo spricho težke, vedno težje usode naših rojakov! Proč separadni računi, ki bi mogli samo podaljšati ubijanje naših ljudi! Vse sile za en sam cilj: zdrobljenje fašističnega jarma!

Živela neizprosna borba proti fašizmu! Živela enotna, bojna organizacija emigrantov iz Primorja!

Pod fašistovskim jarmom

Trnjeva pot v konfinacijo

Kakor smo poročali v predzadnji številki našega lista, je bil ravnatelj katoliške tiskarne v Gorici dr. Janko Kralj obsojen na konfinacijo za dobo petih let. Dne 22. decembra je nastopil svojo mučeniško pot na Liparske otoke.

Svojo mučeniško pot pravimo zategadelj, ker bo moral dr. Kralj, ki je zelo rahlega zdravja, predelati vso daljno pot na skrajni jug Italije v posameznih etapah, radi česar bo trajala najmanj tri tedne.

Dr. Kralju je bila odklonjena ona »ugodnost«, katere sta bila deležna dr. Sardoč in dr. Dekleva, da sta se smela posloviti od svojcev in odpeljati brez etap naravnost v kraj svojega izgnanstva. Seveda sta morala za to »ugodnost« plačati sama svoje potne stroške in potne stroške spremljajočih ju štirih orožnikov. Pri vsej tej »ugodnosti« pa je bila, kakor pripovedujejo, pot dr. Sardoča v izgnanstvo precej bridka. Ker je moral ob svojem prihodu na poslednjo postajo na kopnem še tri dni čakati na prihod parnika, ki vzdržuje zvezo med kopno zemljo in med Liparskimi otoki, je bil vržen v ječo, kjer je moral prebiti one tri dni brez hrane na trdih betonskih tleh.

Ze iz tega slučaja lahko sklepamo, kako trnjeva bo pot dr. Kralja v konfinacijo. Predvsem mu ni bilo dovoljeno, da bi se pred svojim odhodom v konfinacijo in morda tudi v... smrt še enkrat videl s svojimi sorodniki, prijatelji in znanci in niti s svojo zaročenko, s katero se je hotel pred svojim odhodom poročiti, pa mu je bila tudi ta prošnja zavrnjena. Policija je poskrbela, da se je izvršil njegov odhod iz Gorice nepričakovano in v največji tajnosti.

Ker mu je bila, kakor smo že omenili, njegova prošnja, da bi smel potovati na lastne stroške in s posebnim spremstvom, zavrnjena, bo moral do mesta svojega izgnanstva potovati v posameznih etapah. V drugih besedah pomeni to, da se bo moral ustavljati v vseh večjih mestih, kjer bo moral po več dni v ječi čakati, da se k njegovemu transportu pridružijo novi nesrečniki iz najrazličnejših pokrajin Italije, ki so bili isto tako obsojeni na konfinacijo. Zato je zelo dvomljivo, da bi mogel dr. Kralj, ki boleha na pljučih, prispeti živ in zdrav na Liparske otoke.

Z istim transportom kakor dr. Kralj potuje v izgnanstvo tudi 23 letni Rudi Uršič, po domače Jerončičev, iz Kobarida, ki je bil obsojen na konfinacijo za dobo treh let. Kmalu po svojem odpustu iz vojaške službe se je podal Rudi Uršič v poletju leta 1927. na obisk k svojim sorodnikom v Jugoslavijo. Ob svojem povratku v Italijo je vzel, nič hudega sluteč, s seboj nekoliko slovenskih listov in sliko jugoslovanskega kralja Aleksandra. Ker ni tega prav nič skrival, so mu na meji odvzeli liste in sliko. Takoj po tem dogodku je bila izvršena pri Uršiču hišna preiskava in vložena proti njemu ovadba na goriško kvesturo. Goriška prefektura je predlagala proti fantu konfinacijo, toda notranje ministrstvo je takrat ta predlog odbilo. Čim pa se je pričela poslednja gonja proti slovenskemu življu v Italiji, so znova privlekli na dan oni konfinacijski predlog in mu tudi ugodili, ker so menda med

tem — radi spremenjenega kurza v politiki napram Slovencem — odpadli takratni pomisleki proti konfinaciji mladega fanta.

Še bolj pretresujoča, nego je konfinacija mladega Uršiča, je usoda, ki je zadela njegovo sestro. Ko je zvedela za kruto kazen, ki je zadela njenega brata, je zbolela na tako težkem živčnem napadu, da so jo morali prepeljati v bolnico. Zdravniki so v skrbeh, da se bo revici omračil um.

Pred novim procesom? Leopold Kemperle, bivši urednik ukinjene »Goriške stráže«, se nahaja še vedno v zaporu in z njim njegovi tovariši Stanič, tehnik Štrukelj in trgovec Rojc. Pač pa sta bila dne 11. novembra izpuščena trgovec Božič in neki Italijan, ki je bil v službi pri šoferju Poljanšku kot pomožni šofer.

Čeprav je šofer Poljanšek izpovedal, da je hotel v avtomobilu najdene patrone — menda 48 po številu — vtihotapiti v Jugoslavijo, policija s to izpovedjo nikakor ni zadovoljna, ker bi hotele iz te čisto navadne tihotapske zadeve skovati političen kapital in obtožiti slovenske voditelje radi zarote proti državi. Zato je bil odposlan iz Rima v Gorico sam generalni policijski nadzornik, komendant Giuseppe Console, ki naj bi insceniral nov proces proti Slovencem, ko pa se ni niti z mučenjem niti s pretepanjem posrečilo zaplesti urednika Kemperleja v proces radi umora policijskega konfidenta Kogeja.

Križarska vojna proti slovenski knjigi. Križarska vojna proti slovenski knjigi v Italiji se nadaljuje povsod z neizprosno odločnostjo, kar nas niti najmanj ne čudi. Čudilo pa bi nas, ako bi ne poznali italijanske hinavščine, da oblasti po eni strani za trjujejo zastopnikom slovenskih književnih podjetij na njihove proteste, da ni bila izdana nikaka odredba glede plenjenja oblasti dovoljenih slovenskih knjig in da bodo takoj razposlale podrejenim oblastim okrožnico, v kateri jim bodo zapovedale vrnitev in ustavitev nadaljnega plenjenja, po drugi strani pa se plenjenje neizprosno nadaljuje. Kdor se z ozirom na izjave in obljube goriškega kvestorja in orožniškega majorja plenjenju upira, temu grozijo orožniki tako dolgo z zaporom in pretepanjem, dokler jim naposled, sit teh večnih groženj, ne izroči knjig, ki romajo potem v peči orožniških postaj. Ako dobe slovenske knjige pri šolski mladini, kaznujejo italijanski učitelji one otroke z večurnim šolskim zaporom.

V dobi od 5. do 12. decembra so plenili orožniki knjige v Kobaridu, Mirnu, Št. Vidu pri Vipavi, Podragi, Vrhpolju, Sežani, Tevčah, Škrbini, Opatjem selu in še v raznih drugih občinah. Najbolj preganjani sta mladinski knjigi »Prvi koraki« in »Veneec domačih pravljic«. Kdor bi se drznil širiti omenjeni knjigi, temu grozita bodisi konfinacija ali pa večmesečni zapor. Gdč. Lavrenčičeva iz Vrhpolja, g. Colja iz Malih Žabelj in g. Belja iz Plač so se le z begom preko meje rešili pred večmesečnim zaporom, ki jim je grozil radi razširjevanja »Prvih korakov«. Gdč. Nadi Tavčar iz Vrhpolja so postavili orožniki za izročitev knjig Mohorjeve družbe desetdneven rok. Ker so jo hoteli po preteku onega roka odpeljati v zapor, ji ni preostalo drugo, kot da jim izroči zahtevane knjige. V Orehovici so za grozili orožniki šestletnemu fantku Frančku Gorupovemu, da ga zaprejo, ako jim ne izroči »Zgodb sv. pism«, ki jih je izdala Mohorjeva družba.

Fašistovski posebni tribunal v Rimu je obsodil 12. dec. zaradi »komunistične propagande« šest mladeničev in dve dekleti iz Trsta na ječo od 2—12 let, poleg tega še vsakega posebej na 3 leta policijskega nad-

zorstva. Obsojenci so ječali že več nego leto dni v zaporu. So to: Josip Križmančič, Marij Čermelj, Josip Gaddi, Viktor Busanič, Albin Vodopivec, Viktor Vatovac, Angela Jurenova in Marija Bernetičeva. Spravili so jih v zapor po preizkušeni faš. metodi: agenti provokaterji zgrabijo poljubnega človeka (v tem slučaju Križmančiča) in za njim pade v nesrečo vse, kar najdejo v njegovi okolici, tudi če ne morejo nikomur nepriti stvarne krivde. Značilno za vso bestialnost fašistovske metode je, kako so hoteli te reveže spraviti v zvezo s tedaj zaprtima in pozneje konfiniranima dr. Deklevo in dr. Sardočem, a vse skupaj z umorom goriškega konfidenta Kogeja. Nekega dne so podtaknili agentje pod vrata celice, kjer sta bili zaprti obe dekleti, listič s ponarejenima podpisoma dr. Sardoča in dr. Dekleve, naj Bernetičeva vpliva na svoje somišljenike, da bi se maščevali nad Kogejem. Takrat je bil ta že umorjen. Ta nezaslišano podla nakana se je policijskim psom ponesrečila, ker sta pustili dekleti listič mirno pod vrati. O eni izmed treh oseb, ki so bile obenem s sedanjimi obsojenci aretirane in pozneje izpuščene, gre med ljudstvom glas, da je postala v zaporu zaupnik kvesture. Je to neki Repič, ki je sedaj nastavljen v zaporih v ulici Coroneo.

Pred nekoliko dnevi so odpeljali v Rim tistih 24 nesrečnežev, ki so jih aretirali radi Kogejevega umora, da se bodo zagovarjali pred specialnim sodiščem. Med njimi sta oba brata Milan in Dušan Hreščak ter učitelj Zmago Krašna. Kakšna usoda jih čaka v Rimu, o tem govorijo besede policista Palumba v Gorici, ki se je izrazil, da Krašna ne bo več videl belega dne.

V tržaških zaporih čakajo še trije Slovenci, da jih povedejo pred posebni tribunale. To sta brata Kogeja in neki Krašna, vsi trije iz Idrije. Bili so zaposleni v škedenjskih plavžih in obtoženi, da so napisali na železniške vagone sramotilne besede proti Mussoliniju.

Gospodarstvo s posojilnicami. Po za slugi tajnika za puljsko pokrajino Mraka (Maracchija) se je ustanovila osrednja blagajna posojilnic za to pokrajino. Za njo bo stala puljska Cassa di Risparmio in beneški Istituto Federale di Credito. Da se je smel ustanoviti novi zavod, so se morali pristojni zavodi obvezati, da bodo prispevali sorazmerne zneske. Taksirali so jih pa tako visoko, da bodo težko prenesli to breme. Zavod, ki je že zadolžen pri tržaški Zadrudni zvezi, so obremenili kar za 100.000 Lir. Pasivni so v resnici vsi zavodi, morda z eno samo izjemo. In svrha osrednje blagajne? Posojilnice ji bodo morale prepustiti svoj denar proti nizki obrestni meri — in Cassa di Risparmio, ki bo prava gospodarica tega denarja, jim ga bo potem izposojala po višji obrestni meri... Še eno pripombo: Blagajna je nastala proti ital. Zadrudni zvezi v Poreču, ki pa ni v fašistovskih rokah.

Drobne vesti

Opčine

16. decembra je nastal požar na odru dvorane Lege Nazionale, ki je povzročil približno 8000 l škoda. Tokrat vendarle niso iskali krivcev med domačimi Slovenci, ker je bilo na prvi pogled jasno, da se je razširil ogenj na oder iz peči.

Postojna

Novi podeštati in faš. tajnik v Postojni dr. Zannoni bo imel bolj omejeno moč nego njegov prednik. Cobolli je združil sežanski in postojnski vilajet v enega in je poveril nadzorstvo nad obema slaboglasnemu Grazioliju.

Dopisi emigrantov

NAŠI VISOKOŠOLCI V ZAGREBU

Malokdo ve, da tudi v Zagrebu obstoja klub jugosl. akademikov iz Italije. Potreba po ožjih stikih in skupni interesi so nas prisilili, da se organiziramo. Kakor povsod, tako se je tudi tukaj v začetku delalo z vso vnemo; pozneje pa je klub vsled stroge kontrole ital. konzulata in pa vsled neznosnih razmer v Italiji tako opešal, da se je bilo bati njegove propasti. Glavni vzrok pa je tičal v samih pravilih, ki niso računala s sodobnostjo. Statut namreč pravi, da je samo tisti pravi član društva, ki je akademik jugosl. narodnosti in italijanski državljan ter samo ta ima pravice rednega članstva in samo ta sme voliti in voljen biti; vsi drugi da so neredni udje ali pa gostje. Ker so se pravila zmeraj striktno izvajala, je prišlo do tega, da smo na zadnjem občnem zboru imeli samo tri prave člane (večina starih odbornikov je medtem dobila državljanstvo ali vsaj prosila). Nujna potreba je torej silila, da se pravila že enkrat reformirajo in prilagodijo današnjim razmeram, kar se je tudi storilo. Danes je redni član vsak akademik jugosl. narodnosti, ki je ital. državljan, in tudi tisti, ki si je po preobratu stekel opcijo in je doma iz zasebne nega ozemlja. S tem je dan nov impulz za uspešno delovanje.

Za sedaj šteje klub 25 članov, kar pa je res sramotno, če pomislimo, da je po zadnji statistiki vpisanih na univerzi 137 Primorcev. Morda mnogi ne vedo za izmeno pravil, zato vas pozivljamo, da stopite v naš krog. V tej peščici smo samo štirje Slovenci, čeprav jih je precej tukaj, posebno pa na medicinski fakulteti. Zadnjič smo skupno z drugimi slovenskimi klubi hoteli prirediti komeemoracijo Rapalla, toda zadnji trenutek nam jo je policija prepovedala. Mislimo pa v kratkem stopiti samostavno pred širšo javnost, ker pa nas je tako malo organiziranih, vse kaže, da bo tudi letos ta zasnova brezuspešna. Zato apeliramo na ostale primorske Hrvate in Slovence: pridite k nam, stopite v naš krog, pomagajte vsak po svojih močeh za procvit kluba, ki naj rodi uspešne sadove za naše ubogo, izmučeno Primorje!

A. R.

FAŠISTIČNI CAPOSQUADRA V KOKRI

V nedeljo, dne 9. t. m. se je pojavil v Kokri nad Kranjem Franc Razpor, doma iz Vipavskega, z očitnim namenom, da vohuni v prid fašistom proti večjemu številu tukaj zaposlenih Primorcev-emigrantov. — Razporja, ki je bil dalje časa zaposlen pri tvrdki »Angelo« v Postojni in ki je tam dobro znan po svojih grozodejstvih, katera je počenjal v postojnskem srezu kot fašistovski caposquadra, so spoznali tukaj zaposleni Primorci. Radi verjamemo, da to svidenje za Razporja ni bilo baš prijetno. Sprejem je bil tako navdušen, da se na licu mesta še danes poznajo sledovi po plesu, katerega so priredili Primorci z njim. Neki tukajšnji žagovodja, kateremu vzrok pretepa ni bil znan, je pristopil k prerivajoči se množici kot posredovalec in ta trenutek je Razpor izrabil ter se izvil navdušenim objemom svojih sorojakov. Prišel se je lov za

njim. Ko je uvidel, da bo svojim preganjalcem zopet padel v pest in da zanj ni nobene druge rešitve, se je pognal čez 3 m visoko škarpo v ledenomrzlo Koko, jo preplaval in izginil na drugem bregu v gozd. V skrbi za njegovo zdravje so ga naši Primorci iskali, vendar ga je vsled kmalu nastopajoče noči niso mogli dobiti. Oblasti ga že zasledujejo in upamo, da ne uide roki pravice. — Opozorjamo pa izdajice onkraj meje, da smo za vse bodoče take obiske dobro pripravljeni.

Dopisi iz Primorja

Dobravljje

Dne 28. novembra popoldne sta se vozila trgovca z živino Kristijan Hrobat iz Dobravlj in Alojzij Marc iz Potoč v Gorico, kjer se je vršil naslednjega dne živinski sejem. Med potjo so napadli oba trgovca v vlaku pijani železničarski miličniki. Ko so prispeli v Gorico, so pijani junaki vzlekli Hrobata na neko dvorišče, kjer so ga slekli in pretepli. Alojzija Marca pa so odpeljali na goriško kvesturo in ga bili med potjo kar sredi goriških ulic s pestjo v obraz. Na kvesturi so bili takrat vsaj toliko pošteni in uvidevni, da so spustili oba trgovca takoj na svobodo, toda miličnikom se ni seveda prav nič zgodilo.

Gorica

Dne 6. decembra je bil ponovno aretiran 17letni dijak na trgovski šoli v Gorici, Milan Hreščak, čigar starejši brat se nahaja že dalj časa v zaporih, ker je osumljen sodelovanja pri umoru konfidenta Kogejja. Policija je izvedla aretacijo kar med poukom v šoli, bila pa je vsaj toliko sramežljiva, da je v poročilu za javnost prikrila resnično dečkovo starost, kajti tržaški »Piccolo« je poročal, da je dečku 20 let. V nedeljo, dne 9. decembra je bil deček odpeljan v Rim, kjer bo zaslišan v procesu radi umora konfidenta Kogejja.

Hudajužna

Nekoliko dni po aretaciji Leopolda Kemperla so orožniki zaprli širom znano gostilno in trgovino njegovega očeta Simona Kemperia. V pretvezo za ta ukrep jim je služila okolnost, da so v tekem hišne preiskave našli nekoliko škatelj predvojnih vžigalic, ki so jih rabili za domačo potrebo, ker jih niso smeli po vojni več razprodajati.

Kojsko-Njivice

Pred meseci so ubežali trije domačini, da se rešijo pred pretepanjem in zaplenjenjem v Jugoslavijo. Soprogo Jožeta Štekarja, ki je ubežal v Jugoslavijo, psujejo vedno, ko se pokaže na vasi, z »Mogle di quel traditore!« Sedaj sta pričela podeštat Baiardi in učitelj Zgonik novo gonjo proti nekaterim fantom, ki bi se jih rada znebila. Bodisi sama ali potom orožnikov, miličnikov in ovaduhov jim grozita vedno s poži, ječo, pretepanjem in preiskavami. Pred kratkim je Baiardi vzkliknil: »Bodo videli, kaj bo po novem letu!« Domače fante bi namreč radi spravili za vsako ceno v »Dopolavoro«, kar se jim pa dosedaj še ni posrečilo.

Nedavno umrlemu župniku Lebanu so nameravali postaviti domačini dostojen nagrobni spomenik. Ker pa je kojščanska snoparska klika zahtevala, da morajo vklesati v spomenik liktorski sveženj, so morali domačini zaenkrat to svojo plemenito namero opustiti.

Opatje selo

Tu se je otvoril batillski dom. Italijanski listi pripisujejo glavno zaslugo za njegovo ustanovitev domačemu posestniku Karlu Pahorju, ki je dal na lastne stroške predelati hišo za dom in je imel ob otvoritvi klečeplaški nagovor na obč. komisarja in faš. zaupnika Tomasinija ter ki je nato vso zbrano faš. gospodo povabil na pojedino.

Podraga

Dne 29. novembra so orožniki aretirali vaška fanta Antona Lozeja in Venceslava Trošta. Kakor se splošno domneva sta bila oba fanta aretirana, ker ju sumničijo, da sta ona pretepla italijanskega učitelja, ki opravlja poleg svojega vzvišenega poklica tudi podlo službo ovaduha. Saj je baš on ovadil orožnikom vse one družine, ki so bile naročene na Mohorjeve in Matične knjige, katere so jim potem orožniki odvzeli.

Župniki iz št. Vida, Podrage in Lož so bili pozvani k orožniškemu poročniku v Ajdovščini, ker jih je isti podraški učitelj ovadil, da poučujejo v cerkvi verouk iz slovenskega katekizma.

Naše organizacije

„Orjem“

Priznane kraj. organizacije. Do danes so oblastno priznane krajevne organizacije št. 1, 2, 3 in 4. Numeracijo kr. org. smo javili vsem odborom. — Pravila so vložile oblastem v odobrenje organizacije št. 5, 6 in 7. Vse pripravljalne odbore, ki niso še izvršili vseh tozadevnih priprav, pozivljamo, da to store v smislu okrožnice glavne tajništva čimprej.

Ustanovni občni zbor kr. org. Pretekli dni so se vršili ustanovni občni zbori kr. org. 1, 2 in 4. ob obilni udeležbi s strani naših emigrantov. Vsi zbori izražajo zadovoljenje nad ustanovitvijo te enotne in potrebne organizacije in izražajo željo, da bi čimprej prišlo do uresničenja naših teženj. Da bodo organizacije uspevale, to dokazuje volja in energija vseh emigrantov, kakor tudi odbori posameznih organizacij.

Članarina. Vse krajevne org. pozivljamo, da dostavijo glavnemu tajništvu vsaj do novega leta obračun pobrane članarine. — Vse one člane, ki so včlanjeni direktno pri centrali, pa prosimo, da poravnajo članarino po poštni nakaznici čimprej. Upamo, da je to prvi in zadnji opomin.

Prijavnice. Vsem, katerim so bile dostavljene prijavnice v izpolnitev, a do danes še niso istega storili, prosimo, da to store do konca meseca in jih vrnejo glavnemu tajništvu.

Krajevne organizacije, ki so pred časom prejele okrožnico, tičečo se organizacije, naj tozadevno čimprej ukrenejo in poročajo o izidu.

Novi člani. Kr. org. 1. poročamo tem potom, da so bili na zadnji seji sprejeti vsi predlagani člani. Obvestiti je prizadete.

Silvestrov večer

Društvo »Soča« priredi 31. t. m. ob 8. uri zvečer v salonu pri »Levu« svoj »Silvestrov večer« s prav zanimivim sporedom.

Na programu so petje, deklamacije, recitacije in šaljivi solospevi.

Prehod iz starega v novo leto bo spremljal času primeren nagovor g. prof. Bačiča, nakar bo gdč. Batjelova deklamirala Matičičevo »Napolnite čaše«.

Na ta domač in prisrčen družaben večer so vabljeni »Sočani« in prijatelji društva. Vstop prost.

Odbor.